

FEJEZETEK BESSZARÁBIA MÚLTJÁBÓL

Mihai Eminescu mondta a múlt században: ameddig Besszarábia a románok kezén volt, addig Oroszország nem tudta rátenni kezét a Keletre. Besszarábia elfoglalása tehát az orosz külpolitikai törekvésekkel, terjeszkedéssel volt összefüggésben, amennyiben az érdekszféráját a Duna-deltára, a Boszporuszra, a Dardanellákra és a Balkán-félszigetre is ki akarta terjeszteni. Oroszország és az Oszmán Birodalom között Moldva besszarábiai része akadályt jelentett. Hogy a problémáját megoldja, Oroszország megtalálta ideológiáját, és a török uralom alatt élő népek felszabadítójának nevezte ki magát. Moldva számára ez azzal a következménnyel járt, hogy először 1711-ben, majd 1736–39-ben, végül 1787–1791 között megtapasztalta az orosz katonai jelenlétet. Oroszország több szakaszban kebelezte be Besszarábiát. Az orosz diplomácia ügyesen lavírozott. 1781-ben Ausztriával lépett szövetségre a török birodalom megsemmisítésére, és sikeresen nyomult előre Moldova irányába. Tíz év múlva, 1791-ben elérte a Dnyeszter vonalát és egyelőre ott állapodott meg. Mint a két román fejedelemség védelmezője igényelte, hogy a Porta az ő hozzájárulásával nevezze ki a fejedelmeket. 1811-ben a szultánnak újabb területre nyújtotta be igényét: egy szakaszra a Dunától Szulináig. Oroszország ekkor bírta Napóleon támogatását is. A francia–oros háború változtatott ezen a helyzeten, mert Napóleon szándéka Lengyelország feltámasztása volt Oroszországgal szemben, és ebben az esetben Lengyelország határai tolódtak volna ki a Dunáig. Napóleon veresége Oroszország pozícióját erősítette terjeszkedése szempontjából.

1811 novembere és 1812 májusa között folytak a kétoldali egyeztető tárgyalások. Az oroszok először a Szeret folyóig akarták a határt kitolni és egész Moldovára és Havasalföldre igényt tartottak. A szultáni diplomácia szerint: a Prut a határ, Dél-Besszarábia, valamint Ackerman vára a török birodalomhoz tartozik. A tárgyalás második menetében a törökök Izmail és Chilia városok kivételével lemondtak Besszarábiáról.

1. 1812–1917: tartomány az orosz birodalomban

Az 1812. május 6-i *bukaresti béke* szerint a két birodalom között a határ a Prut folyó. Az egész Prut és Dnyeszter közötti terület Oroszország fennhatósága alá került, és kijáratot kapott a Fekete-tengerhez. Elismerte ugyanakkor, hogy a Prut jobb partja török fennhatóság alatt marad. E szerződés megkötését az akkori Európa erőviszonyai tették lehetővé: Napóleon veresége, ezzel Oroszország jelentőségének megnövekedése, s az, hogy *akkor még* e térség problémái nem annyira érdekelték közelről Angliát. Magatartása később változott meg, és szólt bele az egyezkedésbe érdekeinek megfelelően.

A beintegrálódás

1817-ben I. Sándor cár Besszarábiára vonatkozó *Szabályrendeletet* adott ki. Ennek alapján létrehoztak egy *Legfelsőbb Tanácsot*; hatáskörébe a helyi jogi, közigazgatási, gazdasági kérdések tartoztak. A *Legfelsőbb Tanács* 5 választott helyi lakosból és 5, a kormány által kinevezett funkcionáriusból állt. A hivatalos iratok az orosz nyelv nem tudása miatt

kétnyelvűek voltak. A helybeliek (románok) elégedetlensége miatt egy 1818. áprilisi rendelet Besszarábiának autonómiát biztosított, ami azt jelentette, hogy a helyi viszonyokat, szokásokat jobban figyelembe vették – az oroszosítás burkoltabb formában jelentkezett –, és hozzákezdtek az orosz és román törvények egységesítéséhez. 1823-ban a választott hivatalviselőket a kinevezettek váltották fel, és 1823-ban megszüntették a Legfelsőbb Tanács jogi illetékességét. Végül 1828-ban az orosz kormány visszavonta Besszarábia autonómiáját. Ez nemcsak azért történhetett meg, mert az orosz–török viszonyban átmeneti enyhülés következett be, és Oroszország szilárdan érezte magát külpolitikai szempontból, így a belpolitikában keményebben lépett fel, hanem azért is, mert viszonylagos állandóságra kívánt berendezkedni.

Egy évvel később a drinápolyi béke megváltozott körülményekre utalt. Oroszországnak jogában állt csapatokat állomásoztatni a román fejedelemségekben, és a szultán abba is beleegyezett, hogy ne ő, hanem a diván (nemzetgyűlés) válassza a román fejedelmeket. A cár által kiadott Szervezeti Szabályzat modernizálta a román fejedelemségekben az államapparátust, az adózást. Ezt követően Moldovából és Havasalföldről visszavonták az orosz csapatokat, de Besszarábiát továbbra is megszállás alatt tartották. Ekkor kezdték el moldovánoknak nevezni az ott élőket, jelezve: más etnikumról van szó, nem románokról.

A krími háború Oroszország vereségével végződött. A háborút lezáró párizsi béke (1856. március 26., népes aláírói között ott voltak Ausztria, Franciaország, Britannia, Poroszország, Oroszország, Szardínia és az Oszmán Birodalom képviselői, ami azt bizonyítja: a kérdés összeurópaivá nőtte ki magát) új határokat állapított meg a *dunai hajózás* (kereskedelem, gabonaszállítás) miatt. A román fejedelemségek nemzetközi sikersorozata kezdetét vette: Moldova visszakapta Dél-Besszarábiát (9274 km²-t) egészen a Dunáig – tehát kapott egy tengerre kivezető részt –; a Dunát semlegesnek nyilvánították; a fejedelmek jogait a nagyhatalmak garantálták. 1859-ben Alexandru Ion Cuza fejedelem egyesítette Moldovát és Havasalföldet – nemzetközi érdek is szerepet játszott ebben –, ezzel létrejött a modern román állam.

Románia, mivel érdekei úgy kívánták, az 1877–78-as orosz–török háborúban orosz oldalon vett részt. A háborút a maga részéről felszabadító háborúnak nyilvánította, a felszabadulásnak azonban ára volt; Romániának vissza kellett adnia a besszarábiai részeket, s a tengeri sáv elvesztése miatt Dobruzsában biztosítottak számára kijáratot.

Az oroszbarát szemlélet gyökerei

A megfejthetetlennek és megdöbbenőnek tűnő jelenségek gyökerei a múltba nyúlnak vissza: 1916-ban Románia inkább Oroszország mellé állt, 1943-ban Sztálinnak kedvezőbbek voltak a román politikusok, és megígérte nekik, megbünteti a magyarokat; 1944–45-ben is jobban megbízott bennük, 1958-ban szintén a bizalom jele volt Hruscsov részéről, hogy Romániából – ahol nem volt forradalom 1956-ban – kivonta a szovjet csapatokat, és Brezsnyev is olykor-olykor szívesen vette Ceaușescu nemzetközi közvetítő szerepét.

A megszállás tényét a két fél – a megszálló és a meghódított – másképp éli meg. Romániában a közelmúltban illett oroszellenesnek lenni. A politizáló románság nem csekély hányadának volt az a véleménye: az orosz megszállások a 18. század eleje óta bármennyire is sérelmesek voltak a román fejedelemségekre nézve, a fanarióta-török elnyomással szemben mégis a pravoszláv Oroszországtól várhattak védelmet.

1711–1821 között Isztambul görögök lakta Fanar nevű negyede adott fejedelmeket Moldovának és Munténiának, azaz Havasalföldnek (előbbiben 36-ot, utóbbiban 40-et 110 év alatt); pontosabban a fanarióta fejedelmjelöltek megvásárolták – átlag három évre – a szultántól a trónt. Ez alatt a három év alatt azután igyekeztek mindent kifacsarni az országból és a népből.

A románság nemzeti kultúrája erősen vallásos jellegű, egyházilag a keleti keresztény egyházhoz tartozott. Érthető tehát, hogy a török és orosz birodalom közül a románság inkább azt választotta, amelyikkel a vallás, a keleti ortodoxia összefűzte, és összefűzi a mai napig is. A két népet bizonyos, a szó nem pejoratív értelemben értett, cinkosság kapcsolja össze, amely, ha kellett a közös vallásból, ha kellett a bolsevizmus ideológiájából táplálkozott.

1700-ban például Teodosie bukaresti metropolita arra kérte a cárt, hogy ne feledkezzen meg román ortodox testvéreiről. A következő évtizedben magas rangú román papi méltóságok többször felkeresték a cári udvart, hogy az erdélyi román pravoszláv papokat az orosz egyházi Szent Szinódus szentelje pappá, ugyanaz jelölje ki a püspököket is, és minden eszközzel szembeszálltak a római katolikus egyház egyesítési törekvéseivel az erdélyi románság között. A különbség az erdélyi és a – későbbi elnevezéssel – regáti (Ó-Királyság-i) románság között már ekkor éles volt, hiszen az erdélyi vagy nyugati románok a nemzeti újjáépítést élték épp meg; megfogalmazták a dákromán kontinuitást, mely elméletben a rómainak tették a hangsúlyt, és más módon és úton is nyitottak Nyugat felé. (Például pesti, bécsi, itáliai, német egyetemeken szereztek diplomát.)

Az oroszosítási politika eszközei

Kezdetben a Legfelsőbb Tanácsnak a helyi – az adminisztrációra és az igazságügyre vonatkozó – döntéseit csak az orosz birodalom Államtanácsánál lehetett megtámadni. A levelezés a Tanács és a birodalmi szervek között románul folyt. Fokozatosan azonban az orosz nyelv, az orosz katonaság és az orosz hivatalnokok vették át a román nyelv, illetve a helyi vezetők helyét; a belső ügyekben a lakossággal való érintkezésben 1850-ig engedélyezve volt a román nyelv használata.

Jelentős volt a románok eloroszosodása a vezető körökben. Az eloroszosodást megkönnyítette: 1. a vallás azonossága, 2. a liturgia nyelve a szláv volt, 3. az összes román területeken (Moldovában és Havasalföldön is) a múlt század közepéig cirill betűvel írtak. 1835-ben hoztak ugyan egy rendeletet arról, hogy 7 év alatt el kell sajátítani az orosz nyelvet, s a közigazgatásban fokozatosan át kell arra térni, azonban az nem volt kivitelezhető. Ami a besszarábiai román egyházat illeti, egy 1873–74-es kimutatás szerint: 207 templomban a szertartás nyelve a román, 211 templomban az orosz, 608 templomban az egyházi szláv volt.

A román egyháznak általában a világi életben is vezető szerepe volt: a román értelmiség gyakorlatilag egyenlő volt a papsággal (a románság többsége falun élt), a kisszámú világi értelmiség többsége a 19–20. században jogot végzett. Nem meglepő, hogy a könyvkiadók Besszarábiában kezdetben az egyházak kezében voltak. Az első ilyen kiadót Kisinyovban az 1813-ban megalakult püspökség és szeminárium mellett hozták létre, vallási és más tárgyú könyveket adtak ki, itt jelent meg például az első román ábécés-könyv 1865-ben.

A világi kiadók, lapok a 19. század végén, a 20. század elején meglehetősen rövid életűek voltak. Az első román nyelvű újság szintén Kisinyovban jelent meg 1884-ben. Az

iskolák mindig és mindenhol az elnemzetlenítés eszközei voltak. 1867-re a besszarábiai iskolák eloroszosítása befejeződött, s csak 1905-ben vethették fel az anyanyelvi iskolák alapításának szükségességét. Elmondható, hogy a 19. századra kulturális téren is megnőtt a szakadék a Prut két partján élő moldvai románok között: a besszarábiaiaknak Kiev, Moszkva, Szent-Pétervár jelentette a vonzást, a papi szemináriumokat Kisinyovban látogatták, a színházi élet ismeretlen volt számukra, a konzervativizmus, az ortodoxia alapján álltak.

A román fejedelemségben a görög kultúrát fokozatosan a francia váltotta fel. Ezzel megtették az első fontos lépést Nyugat felé. A következő lépés az volt, amikor nem hazai bojárcsaládból választottak közös fejedelmet, illetve királyt, hanem az idegen (német) és katolikus Hohenzoller-Sigmaringen uralkodóházból.

2. 1917–18: a nemzeti mozgalom születése

A besszarábiai román nemzeti mozgalom több irányból és forrásból, az 1905-ös orosz forradalom hatására bontakozott ki, s emiatt is erőteljesen megkésettnek tekinthető.

Továbbra is meghatározó volt az a tény, hogy polgárság és magyar, lengyel típusú nemesség hiányában, az értelmiségi (világi) funkciókat az egyház töltötte be. A földkérdés, a szavazati jog mellett a nemzeti iskolák és intézmények igénye is ekkor jelentkezett először Besszarábiában a románság részéről. Megalakult a Besszarábiai Nemzeti Párt. Kiemelkedő a népi mozgalom két képviselőjének, Constantin Sterenek és Nicolae Halippának a szerepe. Tevékenységük a két világháború közötti romániai politikai életre is áthúzódott. Meg kell említeni, Romániát ekkor nem túlságosan izgatta az elmaradott, keleti Besszarábia, sokkal inkább izgatta a román irredentizmust a fejlett, nyugati Erdély és Észak-Bukovina. A Kulturális Liga a 19. század második felétől kezdődően hangoztatta az összes román *kulturális egységét*, előkészítve – ennek leple alatt – a *politikai egység* megvalósulását, de ekkor még csak a besszarábiai értelmiség szűk csoportja tekintett Romániára mint anyaországra. 1912–13-ban, a második Balkán-háború idején vált politikai programmá Eminescu és mások álma: Nagy-Románia megteremtése. A kedvező alkalom már nem váratott magára sokáig.

A besszarábiai értelmiség lelkiállapotát leghívebben Halippa egyik írása fejezte ki 1916 októberében: „Csatlakozásunk Oroszország mellé a románság számára nagy örömet hozott. De legnagyobbat a besszarábiaiaknak, akik türelmetlenül várják az órát, hogy visszatérjenek. (Napjaink politikai publicisztikája is a „visszatérés” kifejezést használja Romániában.) És a boldogság órája elérkezett.*

1917 során a kulturális követelések politikai jellegűvé alakultak át a besszarábiai Moldvai Nemzeti Pártban is. A párt jelentős támogatást kapott Erdélyből: nyomdát, újságot, 20 000 különféle könyvet. Az iskolákban bevezették a moldvai nyelv és irodalom tanítását, és kb. 800 tanuló indult útnak, hogy beiratkozzon Erdély és a Regát román iskoláiba.

Irányzatok a besszarábiai nemzeti mozgalomban 1917-ben

A besszarábiai román politikai mozgalmak nem voltak egységesek. 1. Azok az ellenzékiek – korabeli elnevezésük szerint: forradalmárok –, akik, mint Stere is, megtapasztalták az elnyomó cári rendszert, a szibériai száműzetést, képviselték a legkövetkezetesebb

* Halippa az 1916. augusztus 17-i titkos szerződésre utal.

oroszellenséget. Ő 1914-ben Oroszország ellen, a központi hatalmak mellett akart belépni a háborúba. Azonkívül Stere jól látta: Oroszország és *Besszarábia elmaradottabb Nyugat-Európához, de nem Romániához képest!* 2. A Moldvai Nemzeti Párt a Romániával való egyesülés híve volt. Ennek kedveztek a szétszilált oroszországi viszonyok. Hívei az *Új Románia* című lap körül tömörültek, közelebből: 9 erdélyi, 5 bukovinai, 4 besszarábiai, 4 regáti, 2 macedón, 1 szerbiai román politikus. 3. Halippa és a bolgár Cristian Rakovszkij (a szálini terror áldozata, Trockij közeli híve) ekkor a balkáni föderáció keretei között képzelték el mind Romániát, mind Besszarábiát. Halippa végül a Romániához való egyesülés híveihez csatlakozott, Rakovszkij pedig éppen ellenkezőleg, Szovjet-Oroszországot, illetve Ukrajnát választotta. 4. Egyesek a *teljes önállóság*, saját hadsereg, pénzügy mellett kötelezték el magukat. 5. Már akkor volt egy olyan irányzat, amelyik nemcsak a Prut és a Dnyeszter közötti területre akarta kiterjeszteni a román államiséget, hanem a Dnyeszteren túlig, egészen a Donig, arra hivatkozva, hogy Ukrajnában félmillió román él. 6. Egyesülés – vélték megint mások –, de a helyi autonómia fenntartásával. (Ennek minden negatív következményeit megtapasztalhatták később.) 7. Végül: az autonómia hívei is különböző elképzelésekkel bírtak, és különböző fejlődési szakaszon mentek át, politikai meggyőződésüktől, nemzeti, világnézeti hovatartozásuktól függően. (Ghibu szerint: – később Erdélyben oktatásügyi nagyhatalom – 1917-ben ugyan a zsidóság kerekedett felül, de a történelmi körülmények kedveztek a román nemzeti gondolat kiteljesedésének is.)

Az autonómiától az egyesülésig

1917. március 17. után a szovjetek azon proklamációját kihasználva, hogy minden népnek joga van dönteni saját sorsáról; továbbá az annexió nélküli békére hivatkozva a Moldvai Nemzeti Párt Kisinyovban az autonómia mellett foglalt állást; követelte a betelepítések megszüntetését is, a Dnyeszteren túli románok védelmét.

Április 18-án Odesszában, ahol kb. 12 000 román katona tartózkodott, szintén megfogalmazódott az autonómia igénye. A másnap megnyílt egyházmegyei kongresszus kikiáltotta Besszarábia politikai önállóságát, egyúttal megválasztották az Ország Tanácsot, más néven, az ország kormányát.

Július 16-án Iași városában a Besszarábiai Katonák és a Fronton Maradó Románok Tanácsa elhatározta a nemzeti és területi autonómia kidolgozását. Október 23-án a moldvai katonák kongresszusa, amely 70%-ban moldvaiakból, 30%-ban nemzetiségiekből állt, kikiáltotta a területi politikai autonómiát.

A besszarábiai nemzeti mozgalom, amely újból sok segítséget kapott Bukovinából és Erdélyből, több civil és katonai csoportosulásból állt, és több városban alakult ki. Jellemzője a nemzetiségek és a románok, valamint különböző szervezetek (pl. a katonák) részvétele. Az október 13-án megválasztott 120 tagú nemzetgyűlésnek 84 román, 36 nemzetiségi tagja volt. Az 1917. november 21-én Kisinyovban megnyíló nemzetgyűlés (románul: Sfatul Țării) összetétele így alakult: katonák: 36 fő; Moldvai Katonák és Tisztek Bizottsága: 2 fő; Odesszai Moldvai Tengerészek: 3 fő; Novo-gheorghiveici Moldvai Katonák Egyesülete: 1 fő; A Román Fronton Harcoló Moldvai Katonák: 2 fő; A Paraszt-ság Alkotmányozó Tanácsa: 31 fő; Moldvai Nemzeti Párt: 4 fő; Besszarábiai Románok Kulturális Egyesülete: 1 fő; szövetkezetek: 3 fő; Moldvai Nők Kulturális Ligája: 1 fő; az odesszai diákok „Renașterea” társasága: 1 fő; ukránok: 7 fő; ukrán tanítók: 1 fő; németek: 2 fő; lengyelek: 4 fő; gagauzok és bolgárok: 4 fő; görögök: 1 fő; Soroci küldötte:

1 fő; vasutasok: 3 fő; Szocialista Néppárt: 7 fő; szociáldemokraták: 1 fő; forradalmi szocialisták: 1 fő; zsidó Bund: 7 fő; Chiria város: 3 fő; Orheiu részéről: 1 fő; Kisinyov: 1 fő.

A nemzetgyűlés december 2-án Besszarábiát köztársaságnak nyilvánította. Ugyanakkor az autonómia kikiáltásakor olyan hangok is nyilvánosságot kaptak, „nem kérünk sem az ukrán, sem a román uralomból; nem akarunk elszakadni Oroszországtól”. A Forradalmi Szocialista Párt hasonló véleményen volt, s már az 1917-ben szeptemberi kongresszusukon olyan határozatot hoztak, hogy „Besszarábia nem kaphat autonómiát, mert a lakosság nagy részét áthatja a szeparatizmus, és csatlakozni szándékozik Romániához. Ez pedig veszélyt jelent az orosz államra”. Ebben a szellemben 1917 végén a szovjet hadsereg bevonult Besszarábiába, az országrész politikai vezetői Bukarestbe emigráltak. 1918. január 26-án azonban a Királyi Románia csapatai megkezdték Besszarábia visszafoglalását. Másnap újból kikiáltották a függetlenséget. A román katonai sikerek főleg a rendkívül bizonytalan oroszországi viszonyoknak voltak köszönhetőek. A román csapatok március 13-án elérték a Dnyesztert, majd 1918. március 27-én – ahogyan a kortársak és később a román szerzők megfogalmazták – Besszarábia elsőként egyesült Romániával.

3. Besszarábia 1920–1940 között

A kérdés a békekonferencia előtt

A régi Oroszország területéről 1918 végén és 1919 elején az önrendelkezési jog alapján független államként levált Lengyelország, Finnország, Észtország, Litvánia, Lettország és Grúzia. A békekonferencia tanácsában az egyes országok képviselői eltérő módon viszonyultak az új helyzethez, a régi Oroszország felbomlásához, és Oroszország ragaszkodásához a birodalom fennmaradásával kapcsolatban.

Ami Besszarábiát illeti, 1919. február 9-én határozta el a négy nagyhatalom szakértőiből álló bizottság, hogy a területet Romániának kell adni. A Legfelsőbb Tanács azonban elnapolta a kérdés rendezését. Ebben szerepet játszott az orosz követ álláspontja, mely szerint Oroszország területének egyetlen darabkája sem idegeníthető el, és aláhúzta: Besszarábia népe nem kíván elszakadni, csak az Ország Tanácsának, a Staful Țării-nek szűk csoportja vetette ezt fel. A besszarábiai kérdést Románia erdélyi származású miniszterelnöke, Alexandru Vaida-Voevod tartotta állandóan napirenden, aki bírta a Legfelsőbb Tanács és a franciák támogatását. Lloyd George és Clemenceau azonban minden egyes alkalommal megismételte: *csak azután tárgyalhatnak Romániának Besszarábiára benyújtott igényéről, ha Magyarországról kivonják a román csapatokat.* 1920 februárjában Lloyd George olvasta fel Wilson elnök táviratát, aki 1920. március 1-t jelölte meg utolsó határidőnek a román csapatok magyarországi kivonása ügyében. (A királyi román hadsereg magyarországi tartózkodásának ideje: 1919. augusztus 6.–1920. április.) Egyúttal ajánlották: Románia kössön békét Szovjet-Oroszországgal. Románia feltételei között – ezzel kapcsolatban – a következők szerepeltek: 1. Besszarábia csatlakozásának elismerése, 2. az 1916-ban Moszkvába menekített államkincsek visszaszolgáltatása*, 3. a román hadifoglyok hazaengedése.

* Ez a mai napig nem történt meg. Erre a tényre építik ma Romániában sokan, hogy Románia a térség leggazdagabb állama lesz hamarosan, ha visszakapja a kincstárát.

A szovjetek 1920 márciusi békeajánlata nem fogadta el Besszarábia leválását. A Legfelsőbb Tanács ettől kezdve elismerte, hogy Romániának Besszarábiára, az egykori orosz kormányzóságra történeti, földrajzi, gazdasági szempontból egyaránt joga van.

Az utolsó háború előtti népszámlálás szerint: Románia területe: 137 903 km², lakossága: 7 897 310 fő.

A békeszerződés következtében hozzácsatolt részek:

Erdély	57 819 km ²	2 685 833 lakos
Máramaros	18 592 km ²	466 956 lakos
Körösök vidéke	17 082 km ²	1 145 113 lakos
Bánát	17 980 km ²	910 392 lakos
Besszarábia	44 422 km ² *	2 344 800 lakos
Bukovina	10 442 km ²	811 721 lakos
<i>Nagy-Románia összesen</i>	304 244 km ²	16 262 137 lakos

*Más forrás szerint: 45 625 km², 2 622 000 lakos élt.

*A szovjet-román viszony a két világháború után:
1924. március 12.–1940. június 26.*

A szovjet-román kapcsolatok alakulását 1920 után a besszarábiai kérdés erősen befolyásolta. 1920-ban a szovjetek visszafoglaltak a Dnyeszter keleti partján 8300 km²-nyi területet, 3,9 millió lakossal, és 1924 októberében itt alakult meg az Ukrajnához tartozó Moldvai Autonóm Köztársaság, először Balta, majd Tiraspol fővárossal. Ezzel a történelmi Moldva újból kettévált.

A két ország viszonya egyáltalán nem mondható felhőtlennek. 1924-ben például Szovjet-Oroszország az orosz lakosságra való tekintettel népszavazást követelt a Romániához tartozó részekben. 1927-ben Sztálin újból felvetette a besszarábiai kérdést. Ezért Románia határai megvédésének érdekében 1928. augusztus 27-én csatlakozott a Briand-Kellog paktumhoz, amely dokumentum *elutasította* a háborús megoldást a vitás területi kérdések esetében. 1930-ban Lengyelország és Franciaország megneemtámadási szerződést kötött. Ehhez csatlakozott 1933-ban Románia. Végül Románia és a Szovjetunió csatlakozása a genfi biztonsági konferenciához azt jelentette, hogy a Szovjetunió – mely fokozatosan igyekezett kitörni nemzetközi elszigeteltségéből – elismerte Románia határait. Végezetül 1934 júniusában a két ország felvette a diplomáciai kapcsolatokat, amelyet a két külügyminiszter, Titulescu és Litvinov aláírásával szentesített. Mindez azonban csak időnyerés volt a Szovjetunió részéről. A besszarábiai és a bukovinai kérdés összefüggött a szovjet stratégiával, közelebről: a Lvovtól kiinduló, Cernăuţon és Kisiinyovon keresztül a Duna-deltáig és Odesszáig vezető útvonal – akárcsak 1812-ben – újból nélkülözhetetlenné vált számára.

A Molotov–Ribbentrop-paktum következményei Romániára

1940. június 26-án este 22.00 órakor Molotov magához kérte George Davidescu moszkvai román nagykövetet, és a következő ultimátumot adta át: 1918-ban Románia, kihasználva Oroszország meggyengült katonai erejét, a Szovjetunió területéről levágott egy részt, megsértve ezzel Besszarábia történeti egységét, mivel lakóinak többségét az ukránok képezték, s felszólította a nagykövetet, hogy 24 órán belül, azaz 1940. június 28-án 14.00 óráig ürítsék ki Besszarábiát és Észak-Bukovinát. A román kormány a kérdést tárgyalásos úton szerette volna megoldani, a Szovjetunió azonban hajthatatlan volt.

Gheorghe Tatarescu miniszterelnök 1940. június 28-án délelőtt 11.00 órakor bejelentette, hogy az erőszaknak engedve eleget tesz a szovjet ultimátumnak, és az utókorra hagyta cselekedete megítélését. Besszarábia elfoglalása 1940. június 28-án mindössze 10 órát vett igénybe. A Vörös Hadsereg 9. hadteste 14 órakor öt helyen lépte át a határt és este 20 órára már berendezkedett Besszarábiában.

Molotov augusztus 1-én bejelentette: a Szovjetunió területe Besszarábia elfoglalásával 33 500 km²-rel, lakossága 3 millió 200 ezer fővel, majd Észak-Bukovina bekebelezésével 6 ezer km²-rel és 500 ezer fővel nőtt.

Másnap törvény mondatta ki a Moldáviai Szovjet Szocialista Köztársaság megalakulását. Észak-Bukovinát az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz csatolták.

Mivel nemcsak a Szovjetuniónak, hanem Magyarországnak és Bulgáriának is voltak Romániától területi követelései, Románia felmondta a távoli angol és francia garanciát és Németországgal fonta szorosabbra kapcsolatait.

Az 1940 júliusában megalakult új román kormány politikai szerződést ajánlott Németországnak. Ezt Hitler azzal a feltétellel fogadta el, ha Románia bizonyos mértékig kielégíti Magyarország és Bulgária területi igényét. II. Károly király elfogadta ezt, feltétele az volt, hogy Németország garantálja határait. Ezután került sor a bécsi döntést előkészítő tárgyalásokra és magára a döntésre 1940. augusztus 30-án.

1941 júniusában Németország figyelmeztette Romániát: csak akkor kapja vissza Besszarábiát és Észak-Bukovinát, ha nem marad ki a háborúból. 1941. június 22-én Románia hadat üzent a Szovjetuniónak.

Az önálló román hadműveletekben kezdetben 3 hadosztály és 9 dandár vett részt, közvetlenül Ion Antonescu marsal, államfő irányítása alatt. Július 16-án elérték a Dnyesztert, s továbbhaladtak Dnyeper és a Bug felé. Augusztusban Odessza és a Krím félsziget irányában folytatódtek a hadműveletek. Hitler hozzájárult ahhoz, hogy augusztusban a Dnyeszter és a Bug közötti területen Transznisztria néven román közigazgatást vezessenek be.

1941. július 27-ére Antonescu 24 hadosztályra emelte a keleti fronton harcoló román katonaságot. A megszállt területeket a német és román csendőrség a Vaszgárdával együttesen „zsidótlantotta”. Kb. 300 000 zsidó esett áldozatul az azonnali megsemmisítő táborokban. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy teljes falvak tűnjenek itt el.

1943 nyarán a nyugati hadszíntéren bekövetkezett fordulat változtatott Románia magatartásán. Besszarábiáról és Észak-Bukovináról hajlandó volt lemondani, Észak-Erdélyről azonban nem. 1944. február 26-án Antonescu felajánlotta Hitlernek, hogy szeretne részt venni Magyarország tervezett német megszállásában. Április 12-én a román diplomaták Kairóban megkapták a Szovjetunió fegyverszüneti feltételeit: 1. Románia kilép a háborúból, 2. részt vesz a Németország elleni hadműveletekben, 3. visszaállítják az

1940-es szovjet–román határt (azaz Románia kiüríti az általa megszállt területeket), 4. jóvátételt fizet, 5. a szovjet csapatoknak szabad átvonulást biztosít országában.

1944 áprilisában a szovjet csapatok elérték a Dnyesztert, majd a nyári hónapokban visszafoglalták Besszarábiát és Bukovinát. A meghódított országész anyagi és emberáldozata igen jelentős volt. 1940. június 28. és július 4. között Cernăuți, Cetatea Albă, Bălți és Kisinyov megyékben 1122 személyt tartóztattak le, többségükben értelmiségieket. 1941. június 23-án egyetlen éjjel 5000 családot deportáltak; augusztusban Besszarábia déli részéről 53 356 fiatalot vittek el kényszermunkára. 1944–49 között újabb 80 000 embert; 1949 júniusában három nap alatt 11 000 családot deportáltak a szovjet hatóságok. A kb. 2 millió románok nem volt román iskolája, visszatértek a cirill betűs írás-hoz, a templomokban oroszul miséztek.

1946 folyamán a Moldáviai Szovjet Szocialista Köztársaság Kommunista Pártja Központi Bizottságának vezetősége levelet intézett Sztálinhoz, s kérte Besszarábia politikai-közigazgatási egységének módosítását. Hivatkozási alapja „Hotin megyének Észak-Moldovából, valamint Akkerman és Iszamil dél-moldovai megyéknek Ukrajnához való csatolása súlyos következményekkel járt a Moldovai Köztársaság gazdasági és kulturális fejlődésére. A köztársaságnak nincs sem dunai, sem tengeri kikötője. (Ld. Bugaz, Akkerman, Chilia, Ismail, Vilcov, Reni kikötőket.) A Köztársaságot megfosztották Moldova déli és északi részeinek gazdasági és kulturális központi részei révén gyakorolt közvetítő szerepétől”.

A levél elment, Sztálin válasza negatív volt, sőt újabb retorziók következtek, párhuzamosan a Szovjetunió más, nemzeteiségek lakta területeit is érintő politikájának megfelelően. A besszarábiai veszteségeket még ma sem lehet számokban kifejezni. A több száz- ezres nagyságrend valószínűsíthető, de vannak akik az egymilliót megközelítő számokról beszélnek, amit részint Brezsnyevnek rónak fel, az általa foganatosított munkaerőpolitikának, mely arra kényszerítette másokkal – például a kárpátaljai magyarokkal – együtt a besszarábiaiakat is, hogy munkahelyek hiányában a szovjet birodalom távoli vidékein vállaljanak munkát.

1946. augusztus 12-én a Szovjetunióknak átadott terület Moldávia néven a Szovjetunió tagköztársasága lett, annak minden következményével. Megbízható, minden lényeges kérdésre kiterjedő, statisztikákkal igazolt forrásaink a legutóbbi szovjet (orosz és ukrán) „megszállásról” eddig nincsenek. A közölt adatok jó része torzít, ezért megfelelő kritikával kezelendő. A szovjet rendszernek megvannak az *általános* jellemvonásai, amelyek minden tagállamra érvényesek – függetlenül a szövetségi viszony milyenségétől –, így a románok lakta részekre is. A *sajátosságokról* minden valószínűség szerint a világ a közeljövőben szerez tudomást, már ami a besszarábiai (és bukovinai) kérdés *múltját illeti. Jelene és jövője* még több bizonytalanságot rejt magába.

4. Besszarábia demográfiai helyzete

Dimitrie Cantemir írja fő művében, a Moldva leírásában, hogy Moldvát rendkívül tarka népesség lakja. Besszarábiában 45 632 km²-en 1897-ben 2 millió (pontosabban: 1 936 403) igen vegyes nemzetiségi összetételű népesség élt, amelynek már nem sok köze volt az egykori Moldova nemzetiségi összetételéhez, ugyanis az oroszosítás azonnal megkezdődött. Ám ez csak az egyik ok. Szinte azonnal megkezdődött a román emigráció Moldova másik, román felébe. A fogyásnak ez csak az egyik formája volt. A hadiesemények elől az emberek a hegyekbe menekültek. Egy orosz tábornok jegyezte fel:

„Az emberek menekülnek, és még a török elnyomás is jobb volt rájuk nézve, mint a miénk.” (Ez ellentmond a két világháború közötti erdélyi román történész, Octavian Ghibu állításának: az orosz megszállók ellen nem lépett fel elégedetlenség.) Más forrás szerint is olyan méreteket öltött a menekülés, hogy ennek megakadályozására a hatóságok elzárták a Pruton túli területet, azt állítván, hogy járványveszély van. Végül: 1812-től tömegesen jelentek meg a zsidó, örmény, görög bérlők és a cigány, tatár, török, bolgár, kozák, lengyel, ukrán bevándorlók. Egy román forrás szerint 1837–1857 között évente 21 000 idegen telepedett le, ez húsz év alatt 420 000 főt jelent.

Az ellentmondó és hiányos adatok ellenére a különböző szerzők statisztikái sokat elárulnak Besszarábia lakosságáról.

Függelék

Népszámlálási adatok:

1812-ben a	340 000–350 000 (14 románra 1 nem román jut) lakos 87%-a román volt (20–30 000 lakos nem román)
1817-ben	419 240 lakosból 7 románra 1 nem román jut (63 390 nem román)
1818	389 000 lakos (emigráció miatt csökken!)
1823	550 000 lakos
1830	469 000 lakos
1836	533 000 lakos
1843	719 000 lakos
1850	873 000 lakos
1856	990 000 lakos
1881	1 466 000 lakos
1891	1 642 000 lakos
1897	1 935 000 lakos
1909	2 393 000 lakos
1913	2 591 000 lakos
1918	2 642 000 lakos, abból
	1 683 000 román
	267 000 zsidó
	254 000 ukrán
	75 000 orosz
	59 000 lipován
	147 000 bolgár, gagauz
	79 000 német
	67 000 egyéb
1923	3 125 259 lakos
1930	2 864 402 lakos, ebből
	1 485 152 román = 56%
	253 916 orosz = 13%
	314 321 rutén, ukrán = 12%
	153 532 bolgár
	105 551 zsidó, más forrás szerint a zsidóság száma:
	204 858 fő volt
	92 351 török, tatár
	77 433 német
	6 122 cigány
	1 734 albán
	1 649 lengyel
	284 magyar
	264 cseh, szlovák
	329 görög
	81 délszláv
	108 más
	517 nem nyilatkozott

Változások két dátum között

1867–1871 között			1897		
moldován	692 000	67,4%		920 919	47,58%
orosz	162 252	67,4%		155 774	8,05%
bolgár	25 684	2,5%		103 225	5,33%
német	33 501	3,5%		60 206	3,12%
zsidó	93 590	9,1%		228 168	11,79%
cigány	17 863			8 656	0,45%
más	336		ukrán	382 169	11,75%
			lengyel	11 698	0,65%
			örmény	2 080	0,11%
			gagauz*	57 045	2,95%
			más	2 737	0,11%

Megyei adatok 1918 előtt
(%-ban)

	moldován	orosz	zsidó	bolgár	német
Kisinyov	71,00	5	12,8		
Orheli	82,5	4,75	12,25		
Bălțilar	82,50	12,90	12,90		
Soroca	70	13,01	14,19		
Bender	59,80	16,36	80,44	18,40	
Hotin	29	52,26	4,64		
Akerman	40	40		40	1
Ismail	44,15				

* Török eredetű görögkeleti keresztények

Néhány adat a zsidóság számarányáról

Tighina: 1806-ban

331 család közül
 169 román
 101 zsidó
 52 orosz
 9 örmény

Chilia: 478 család közül
 393 román
 52 lipován
 27 zsidó

Cetatea Alba

334 család közül
 168 román
 132 örmény
 18 zsidó
 16 szerb

Hotin 648 család közül
 279 román
 340 zsidó
 11 örmény

Kisinyov 1812-ben a zsidók száma (az összes lakos) = 4%
 1892-ben = 37%
 1912-ben = 37%